

ელენე მენაბდე-ჯობაძე, სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი
მედეა ლაპარტყავა, სტუ-ს მაგისტრი

რეზიუმე

ელენე მენაბდე ჯობაძის და მედეა ლაპარტყავას სტატიაში: უმუშევრობის დინამიკა საქართველოში - აღნიშნულია, რომ უმუშევრობა მწვავე სოციალური პრობლემაა, რაც აქვეითებს მოსახლეობის ცხოვრების დონეს და ეკონომიკურ ზრდას. თანამედროვე გლობალიზაციის ეპოქაში უმუშევრობა მთელ მსოფლიოში განიხილება, როგორც უმწვავესი სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენა. უმუშევრობით გამოწვეულ პრობლემებს შორისაა შემოსავლების დანაკარგები, მასობრივი სიღარიბე, ნეტოერთობლივი შემოსავლისა და დანახარჯების სტრუქტურის შეუსაბამობა, ინფლაციის პროცესების დაჩქარება. ნაშრომში განხილულია რეგისტრირებულ უმუშევართა რაოდენობა, უმუშევრობის საყოველთაო მაჩვენებლები შსო-ს მიხედვით, წარმოდგენილია უმუშევრობის დონე ქალაქებსა და სოფლებში, განხილულია დასაქმებულთა შორის დაქირავებულთა და თვითდასაქმებულთა ხვედრითი წილი, უმუშევრობის სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურა, უმუშევრობის დონე რეგიონალურ ჭრილში. უმუშევრობა ამცირებს წარმოებას, აქედან გამომდინარე მშპ-ს, ქმნის კრიზისის ეკონომიკურ წინაპირობებს.

საკვანძო სიტყვები: მაკროეკონომიკა, ეკონომიკური პოლიტიკა, ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება, დასაქმების პოლიტიკა, უმუშევრობა, ეკონომიკური ზრდა, შემოსავლები, ინფლაცია, მშპ, გლობალიზაცია.

Summary

Article by Elene Menabde-Jobadze and Medea Lapartkava: Unemployment – dynamics Unemployment has emerged as a particularly problem of society, It reduces the level of population life and economic growth. Among the problems caused by unemployment are losses of revenue, the Nature of Mass Poverty, Structure inconsistencies of income and expenditure, The acceleration of the inflation processes. The article examines register data of unemployment. The Indicator of General unemployment by SH.S.O., The article represents the number of unemployed in cities and villages, Examines the employees share, the workers share and the self-employed share, Structure Of Unemployment By Gender And Age, Unemployment statistics at regional level. Unemployment reduces production and therefore decreases GDP ,

თანამედროვე გლობალიზაციის ეპოქაში უმუშევრობა განიხილება, როგორც უმწვავესი სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენა. უმუშევრობის დონე გაცილებით მაღალია ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებში. მიუხედავად სახელმწიფოების მიერ გატარებული ღონისძიებებისა, უმუშევრობა იზრდება. იგი უამრავი პრობლემის მიზეზია, რაც ხელს უშლის ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას.

მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ უმუშევრობისა და სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების მიზეზი ყველა ქვეყანაში სხვადასხვაგვარია. უმთავრესი მიზეზია სამუშაო ძალის კონკურენცია კონკურენტულ გარემოში. მას აქვს როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი შედეგები. შედეგები დადებითია, თუ უმუშევრობის დონე ბუნებრივია. ამ პრობლემის მოგვარების გარეშე ქვეყანაში გადაუჭრელი დარჩება სხვა მრავალი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემა. სახელმწიფოს მთავარი მიზანი უნდა იყოს ისეთი რეფორმების გატარება, რომლებიც ხელს შეუწყობენ დასაქმების პოლიტიკის წარმატებას.

საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პრობლემებს შორის უმწვავესი იყო უმუშევრობა, რომლის ფორმირების პროცესი სხვადასხვა ფაქტორების კომპლექსული მოქმედებით წარმოადგენდა. დაბალკვალიფიციური შრომის გამოყენება, შრომის ფეფქტიანი მოტივაციის არარსებობა, შრომითი მწარმოებლურობისა და ხელფასის დაბალი დონე განაპირობებდა ორგანიზაციებში ჭარბი სამუშაო ძალის არსებობას და ქმნიდა დასაქმების მაღალი დონის ილუზიას. რეალური სურათის დანახვა მხოლოდ მაშინ გახდა შესაძლებელი, როდესაც მოხდა ძველი სამეურნეო სისტემის დემონტაჟი და შეუძლებელი გახდა ჭარბი სამუშაო ძალის შენარჩუნება.

1991-1993 წლებში, როგორც სამუშაოს მაძიებლების, ასევე უმუშევართა რიცხვი არსებითად გაიზარდა, რაც განაპირობა, უპირველეს ყოვლისა ყოფილი სამეურნეო კავშირების განწყვეტამ და წარმოების დაცემამ, რაც აისახა მომუშავეთა გამოთავისუფლებაში. 1994-1996 წლებში დასაქმების სამსახურში რეგისტრირებულთა რიცხვი შემცირდა არა ეკონომიკური აქტიურობის ამალგების შედეგად, არამედ გაიზარდა გარე შრომითი მიგრაციის მასშტაბები. 1998-2000 წლებში საქართველოში უმუშევართა რეგისტრაციის ზრდა ისევ აღინიშნა, უმუშევრობის დონე განსაკუთრებით მაღალი იყო მსხვილ სამრეწველო ცენტრებში, სადაც ეკონომიკური კრიზისის პირობებში უამრავმა სანარმოშო შეამცირა დასაქმებულთა რაოდენობა.

2000-2004 წლებში რეგისტრირებულ უმუშევარ-

თა რაოდენობა 117.3 ათასიდან 46.9 ათასამდე შემცირდა. ეს არ იყო გამოწვეული წარმოების გამოცოცხლებით. მიზეზად შესაძლოა მივიჩნიოთ ერთ უმუშევარზე თვეში გაწეული შემწეობის სიდიდე 19.7 ლარი, რომელიც ვერ ასტიმულირებდა მოსახლეობას მიემართა დასაქმების სახელმწიფო სამსახურისთვის შემწეობის მისაღებად.

უმუშევრობის შეფასების საყოველთაო მაჩვენებელს უმუშევრობის დონე წარმოადგენს, რომელიც 2001 წელს საქართველოში, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კრიტერიუმით 11,2 %-ს, ხოლო შერბილებული კრიტერიუმით 15, 8 %-ს შეადგენდა.

მაჩვენებლებში დასტურდება ტენდენცია, რომ უმუშევრობის დონე ქალაქებში მნიშვნელოვნად აღემატება სოფლის შესაბამის მაჩვენებელს, რაც იმიტომ განაპირობებული, რომ ეკონომიკურმა კრიზისმა და წარმოების დონის დაცემამ განსაკუთრებული ზეგავლენა იქონია მრეწველობის დარგებსა და მშენებლობებზე, რაც უმეტესად ქალაქებში იყო განლაგებული, ხოლო რაც შეეხება სოფლად უმუშევრობის დაბალ დონეს, შესაძლოა ის არ გვიქმნიდეს სწორ წარმოდგენას რეალურად არსებულ ვითარებაზე (ერთი ჰექტარი მიწის მფლობელნი მიჩნეულნი არიან სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულებად).

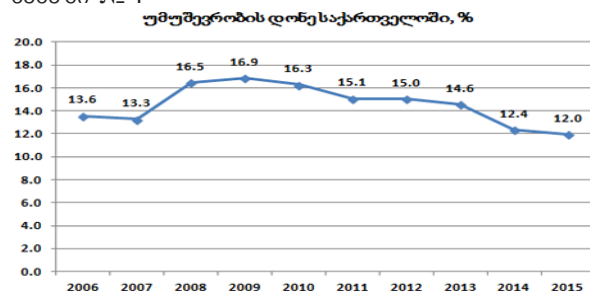
მონაცემებიდან ჩანს, რომ 1996-2001 წლებში უმუშევრობის დონის შემცირება განპირობებული იყო სოფლის მოსახლეობის ხარჯზე, რადგანაც ქალაქში უმუშევრობა არათუ შემცირდა, არამედ გაიზარდა 18.4 %-დან 22.3 %-მდე. ამასთან ერთად, საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში, ქალაქად მუშაობის დონე აღემატება სოფლის შესაბამის მაჩვენებელს. 2016 წელს ჩატარებული აღწერის შედეგად სტატისტიკის სახელმწიფო სამსახურმა გამოაქვეყნა 2015 წლის მდგომარეობით უმუშევრობის დონე რეგიონალურ ჭრილში, იხილეთ ნახაზი № 2.

მიუხედავად იმისა, რომ უმუშევრობის დონის მაჩვენებელი ფართოდ გამოიყენება, ის სრულად არ ახასიათებს სიტუაციას შრომის ბაზარზე ანუ შრომის მოთხოვნა-მიწოდების რეალურ თანაფარდობას. უმუშევრობის შედარებით დაბალ დონეს შეიძლება თან ახლდეს ვაკანტური სამუშაო ადგილების მცირე რიცხვი, ამიტომ უმუშევრობის დაბალი დონე სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ სამუშაოს ადვილად იპოვნიან სამუშაოს მაძიებლები. ვაკანტური სამუშაო ადგილების შემცირების მაჩვენებელი მაღალია სახელმწიფო სექტორში, რამაც განაპირობა ის, რომ 2002 წელს საქართველოში არსებული თავისუფალი სამუშაო ადგილების 76% მოდიოდა კერძო სექტორზე და ამავე წელს, არსებული ოფიციალური მონაცემები გვიჩვენებენ, რომ 2002 წელს საქართველოში უმუშევართა შორის იმათი ხვედრითი წილი, ვინც ერთი წლის და მეტი ხნის განმავლობაში იმყოფებოდნენ უმუშევრად 24% -ს შეადგენდა.

სტატისტიკის ეროვნულმა სამსახურმა დასაქმებისა და უმუშევრობის შესახებ ინფორმაცია გამოაქვეყნა, რომლის თანახმადაც 2015 წელს საქართველოში უმუშევრობის დონე 2014 წელთან შედარ-

ებით 0.4 პროცენტული პუნქტით შემცირდა და 12 პროცენტი შეადგინა.

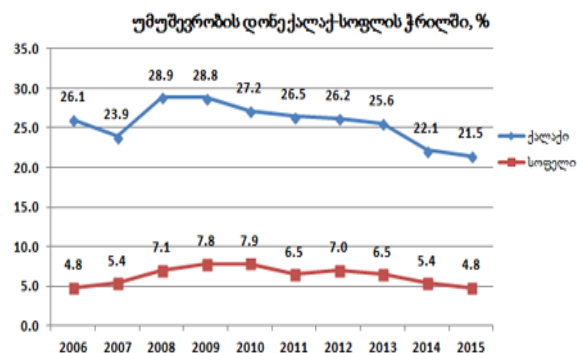
ნახაზი № 1

საქსტატის ინფორმაციით, 2015 წელს უმუშევრობის დონემ ბოლო 12 წლის მანძილზე ყველაზე დაბალ ნიშნულს მიაღწია. 2015 წელს ეკონომიკურად აქტიურმა მოსახლეობამ, შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის (15 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობა) 67.8 პროცენტი შეადგინა. წინა წელთან შედარებით მოსახლეობის აქტიურობის დონე გაიზარდა 1.3 პროცენტული პუნქტით, ხოლო დასაქმების დონე - 1.4 პროცენტული პუნქტით.

წინა წელთან შედარებით ქალაქის ტიპის დასახლებებში დასაქმების დონე გაზრდილია 2.3 პროცენტული პუნქტით, ხოლო სოფლის ტიპის დასახლებებში - 0.8 პროცენტული პუნქტით. წინა წელთან შედარებით აქტიურობის დონე ქალაქის ტიპის დასახლებებში გაზრდილია 2.4 პროცენტული პუნქტით, ხოლო სოფლის ტიპის დასახლებებში - 0.5 პროცენტული პუნქტით.

ნახაზი № 2.

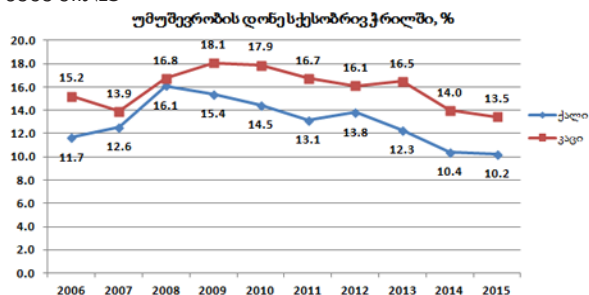
საქსტატის ცნობით, ტრადიციულად, დასაქმებულებში ჭარბობს თვითდასაქმებულთა წილი. 2015 წელს 2014 წელთან შედარებით დაქირავებით დასაქმებულთა რაოდენობა გაიზარდა 8.8 პროცენტით, ხოლო თვითდასაქმებულთა რაოდენობა პირიქით 2.7 პროცენტით შემცირდა, რის შედეგადაც დასაქმებულებში დაქირავებულთა წილი 2.7 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა.

მათივე ინფორმაციით, უმუშევრობის დონე გაცილებით დაბალია სოფლის მოსახლეობაში ქალაქის მოსახლეობასთან შედარებით. 2015 წელს 2014 წელთან მიმართებაში უმუშევრობის დონის შემცირება დაფიქსირდა, როგორც ქალაქის, ასევე სოფლის ტიპის დასახლებებში და შესაბამისად 21.5 და 4.8 პროცენტი შეადგინა. ამასთან, ქალაქად უმუშევრო-

ბის დონემ მინიმალურ მაჩვენებელს მიაღწია ბოლო 15 წლის, ხოლო სოფლად - ბოლო 9 წლის მანძილზე. საქსტატის ცნობით, წინა წელთან შედარებით უმუშევრობის დონე რეგიონალურ ჭრილში გაზრდილია მხოლოდ შიდა ქართლის და კახეთის რეგიონებში, შესაბამისად 0.8 და 0.7 პროცენტული პუნქტით. თბილისში, სადაც უმუშევრობის დონე ყველაზე მაღალია აღნიშნული მაჩვენებელი 1.1 პროცენტული პუნქტით არის შემცირებული.

დასაქმებისა და უმუშევრობის მაჩვენებლების სქესობრივ ჭრილში განხილვისას აღსანიშნავია, რომ 2015 წელს 2014 წელთან შედარებით უმუშევრობის დონე შემცირდა როგორც ქალებში (0.2 პროცენტული პუნქტით), ასევე მამაკაცებში (0.5 პროცენტული პუნქტით) და შესაბამისად, 10.2 (მინიმალური მაჩვენებელი ბოლო 15 წლის მანძილზე) და 13.5 პროცენტი (მინიმალური მაჩვენებელი ბოლო 11 წლის მანძილზე) შეადგინა. ტრადიციულად მამაკაცებში უმუშევრობის დონე უფრო მაღალია, ვიდრე ქალებში, ამის მიზეზი ის არის, რომ დაუსაქმებელი ქალების უმრავლესობა არააქტიური მოსახლეობის კატეგორიას მიეკუთვნება. ქალებში არააქტიურობის დონე თითქმის ორჯერ აღემატება კაცებში ანალოგიურ მაჩვენებლებს (შესაბამისად 41.1 და 21.9 პროცენტი). ამგვარად, კაცებთან შედარებით, ქალებში დაბალია როგორც აქტიურობის, ასევე დასაქმების დონე. საქსტატის ცნობით, 2015 წელს 2014 წელთან შედარებით აქტიურობის დონე ქალებში გაიზარდა 1.8 პროცენტული პუნქტით, ხოლო კაცებში 0.7 პროცენტული პუნქტით და შესაბამისად 58.9 და 78.1 პროცენტი შეადგინა. 2015 წელს 2014 წელთან შედარებით ქალებში დასაქმების დონე გაიზარდა 1.8 პროცენტით, ხოლო კაცებში 1.0 პროცენტით და შესაბამისად 52.9 და 67.6 პროცენტი შეადგინა.

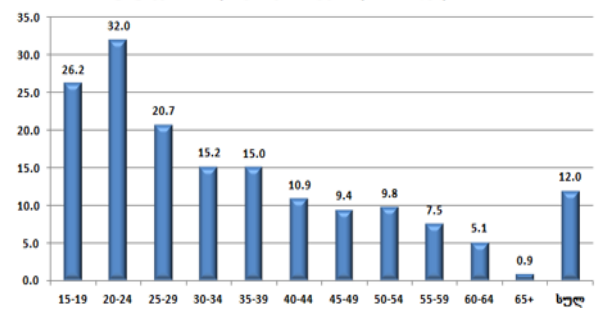
ნახაზი №3

უმუშევრობის დონის ასაკობრივ ჭრილში განხილვისას, მონაცემები გვიჩვენებს რომ 2015 წელს უმუშევრობის დონემ ყველაზე მაღალ ნიშნულს 20-24 წლის ასაკობრივ ჯგუფში მიაღწია (32.0 პროცენტი), რაც 1.5 პროცენტით მაღალია წინა წელთან შედარებით.

ნახაზი № 4

უმუშევრობის დონე ასაკობრივ ჭრილში 2015 წელს, %

უმუშევრობის დონე, ტრადიციულად, ყველაზე დაბალია 65 + ასაკობრივ ჯგუფებში. ამის მიზეზია ის, რომ 65 + საპენსიო ასაკია და მოსახლეობის დიდი ნაწილი არ არის დასაქმებული, არ ეძებს სამუშაოს და შესაბამისად, ეკონომიკურად არააქტიური მოსახლეობის რიგებში შედიან.

ცხრილი №3-დან ჩანს, რომ უმუშევრობის დონე 2015 წელს წინა წელთან შედარებით შემცირდა, რაც დადებითი მაჩვენებელია დასაქმების მხრივ.

ამდენად, უმუშევრობის დონეზე, მასშტაბებსა და ხანგრძლივობაზე მოქმედი ფაქტორების ანალიზი საშუალებას გვაძლევს განვსაზღვროთ არა მარტო შრომის ბაზრის, არამედ მთლიანად ეკონომიკის განვითარების ცალკეული პარამეტრები, რაცა ხელს შეუწყობს ისეთი ამოცანების გადაჭრას, როგორიცაა: დასაქმების სახელმწიფო პოლიტიკის კონკრეტული მიმართულებების შემუშავება; დაუსაქმებელი მოსახლეობის შრომითი მონაწილეობის ხელშეწყობის ღონისძიებების გატარება და უმუშევრობის დონის მინიმიზაცია; დაუსაქმებელი მოქალაქეების სოციალური მხარდაჭერის ღონისძიებების გატარება; საბიუჯეტო და საფინანსო, საგადასახადო პოლიტიკის შეფასება და კორექტირება; გადამამზადებელი ცენტრების ქსელის განვითარება და დაუსაქმებელი მოსახლეობის პროფესიული გადამზადების უზრუნველყოფა.

საქართველოს შრომის ბაზრის თანმიმდევრულ პრობლემების განხილვისა და ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ამჟამად ქვეყანაში დასაქმების მხრივ არსებული სიტუაცია, ეკონომიკური განვითარებისათვის ერთ-ერთ დამაბრკოლებელ ფაქტორს წარმოადგენს. ქვეყანაში შრომის ბაზრის რეგულირება და ფორმირება ხორციელდება უმუშევრობის მაღალი დონის არსებობის პარალელურად. პრობლემა კვალიფიციური კადრების არ არსებობა, დაქირავებულთა მომზადება-გადამზადება, დასახვეწია შრომის კოდექსი. შრომის ბაზარზე შეინიშნება თვითდასაქმებულთა რაოდენობის ზრდა, რაც ჩრდილოვანი ეკონომიკის განვითარების განმაპირობებელი ფაქტორია.

უმუშევრობის დონის შემცირებისა და სიღარიბის აღმოფხვრისათვის მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს ეფექტურად ფუნქციონირებადი შრომის ბაზრის ინფრასტრუქტურა. გამართულად ფუნქციონირებადი შრომის ბაზარი ქვეყანაში არსებულ სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემებს შეამცირებს,

მოსახლეობის ცხოვრების დონეს გააუმჯობესებს და ეკონომიკური განვითარების გარანტი იქნება. იმისათვის, რომ შემცირდეს უმუშევრობის დონე და შრომის ბაზრის რეგულირების პოლიტიკა ეფექტურად განხორციელდეს, აუცილებელია ზუსტი სტატისტიკური ინფორმაცია, რაც საშუალებას მოგვცემს დავადგინოთ უმუშევრობის რეალური მასშტაბები და დონე შემდგომი რეაგირების მიზნით.

ასევე, უმუშევრობის დონის შესამცირებლად აუცილებელია ეკონომიკის იმ დარგების განვითარება და სახელმწიფოს მხრიდან მხარდაჭერა, რომლებიც ქმნიან მეტ სამუშაო ადგილებს. დიდი როლი აკისრია კერძო სექტორის ნახალისებას, ვიანიდან კერძო სექტორს გააჩნია დიდი ხვედრითი წილი დასაქმების სფეროში. მნიშვნელოვანია სახელფასო განაკვეთის შესაბამისობაში მოყვანა მომუშავეთა კვალიფიკაციასთან მიმართებაში და აუცილებელია, რომ ხელფასები მცირედით მაინც აღემატებოდეს საარსებო მინიმუმს. მიზანშეწონილია განხორციელდეს სახელმწიფო დასაქმების სამსახურის რეაბილიტაცია, სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის დახმარება, შემწეობების გაცემა, არსებული ვაკანსიების შესახებ ერთიანი საინფორმაციო სისტემის შექმნა, რაც დაეხმარება უმუშევრებს იპოვნონ მათთვის სასურველი და მათი პროფესიისათვის შესაფერისი სამსახური.

სტატიაში განხილული და გაანალიზებული საკითხებიდან გამომდინარე, საქართველოში დასაქმების პოლიტიკისა და უმუშევრობის დაძლევის გზებად შეიძლება მივიჩნიოთ: სახელმწიფო სტრუქტურებსა და მენარმეებს შორის არსებული ურთიერთობების გაუმჯობესება; ჩრდილოვანი ეკონომიკის მასშტაბების შემცირება; სოციალური დაცვის სისტემის რეგულირება; მინიმალური ხელფასის საარსებო მინიმუმთან დაახლოება; მცირე და საშუალო ბიზნესის ნახალისება; შრომითი კანონმდებლობის სრულყოფა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. geostat.ge
2. <http://new.napr.gov.ge/source/strategia/ViewFile.pdf>
3. <http://www.economy.ge/ge/economic-legislation>
4. www.economist.ge
5. www.polity.ge